

IV MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA
„RELIGIA I WOLNOŚĆ RELIGIJNA
W PAŃSTWACH EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ
W PERSPEKTYWIE INTEGRACJI EUROPEJSKIEJ”

W dniach 1-2 września 2003 r. w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim odbyła się IV Międzynarodowa Konferencja z cyklu *Kultura i prawo*, zatytułowana *Religia i wolność religijna w państwach Europy Środkowo-Wschodniej w perspektywie integracji europejskiej*. Zorganizowana została pod patronatem Prymasa Polski przez Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL, Wydział Nauk Prawnych Towarzystwa Naukowego KUL, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Stiftung Gesellschaft für Rechtspolitik in Trewirze, Gesellschaft für Religion und Religionsfreiheit in der EU w Bischofsgrün i Stowarzyszenie Kanonistów Polskich z okazji 10. rocznicy podpisania konkordatu między Stolicą Apostolską i Polską. Otwierając konferencję, ks. prof. Józef Krukowski, przewodniczący Komitetu Organizacyjnego, stwierdził, że głównym celem konferencji jest poznanie prawdy i pogłębienie wiedzy na temat regulacji prawnych dotyczących stosunków między państwem a religią. Następnie abp Józef Kowalczyk, nuncjusz apostolski w Polsce, przypomniał drogę do nawiązania stałych stosunków dyplomatycznych pomiędzy Stolicą Apostolską i Polską, co nastąpiło w dniu 17 lipca 1989 r. i w dalszej kolejności stworzyło warunki do opracowania i podpisania w dniu 28 lipca 1993 r. umowy konkordatowej. Zauważył, że Polska była pierwszym spośród państw postkomunistycznych, które zawarły konkordat; tym samym stał się on niejako tekstem modelowym dla późniejszych umów zawieranych z krajami byłego „bloku radzieckiego”. Słowa powitania do uczestników kon-

ferencji skierowali także dr Otto Theisen, b. Minister Sprawiedliwości RFN, prof. Zbigniew Cieślak, prorektor UKSW, oraz ks. prof. Andrzej Szostek, rektor KUL, który podkreślił, że mimo przemian, jakie dokonały się w krajach Europy Środkowo-Wschodniej, wciąż martwią istniejące – trwalsze niż można się było spodziewać – relikty przeszłości, rodzące obawy, iż wejście do Unii przyczyni się do rozwoju materializmu i zaniku religijności. Stąd podjęcie refleksji nad wolnością religijną uznał za nader ważne i pilne. Życzył także, by rozważania uczestników konferencji włączyły się w trud budowania nowej zjednoczonej Europy. Z kolei abp Józef Życiński, Wielki Kanclerz KUL, metropolita lubelski, nawiązał do adhortacji apostołskiej Jana Pawła II *Ecclesia in Europa* z dnia 28 czerwca 2003 r. i stwierdził, że troska o człowieka i wartości ludzkie winna stać się czymś fundamentalnym dla poszukiwania najgłębszych podstaw tworzonych prawa europejskiego. Braterskie pozdrowienie do uczestników konferencji skierował także w swoim liście kard. Józef Glemp, Prymas Polski.

Pierwszą sesję obrad rozpoczęło wystąpienie dr Hanny Suchockiej, Ambasador Polski przy Stolicy Apostolskiej, pt. *Rola konkordatu w procesie normalizacji stosunków między państwem a Kościołem w Europie Środkowo-Wschodniej*. Była Premier Rządu RP w okresie prowadzenia negocjacji i podpisania polskiego konkordatu przypominała okoliczności, jakie towarzyszyły zawarciu umowy oraz jej podstawowe założenia. Podkreśliła, że choć proces ratyfikacji trwał blisko pięć lat (nastąpiła ona 23 lutego 1998 r.), dziś – z perspektywy 10 lat od jej podpisania – można stwierdzić, że wyrażane przez przeciwników umowy konkordatowej obawy nie sprawdziły się. Świadczą o tym również wypowiedzi wielu krytyków z przeszłości, a długi okres ratyfikacji posłużył lepszemu zrozumieniu i uświadomieniu społeczeństwu przyjętych w konkordacie rozstrzygnięć.

Dalsza, zasadnicza część obrad konferencji poświęcona została problematyce stosunku państwa do religii w Europie Środkowo-Wschodniej na etapie transformacji ustrojowych, wiodących od totalitarnego komunizmu do demokracji liberalnej, związanych jednocześnie z integracją Europy pod względem ekonomicznym, politycznym i prawnym. Procesy te obejmują także zmiany w dziedzinie po-

lityki państw wobec religii. Sytuację religijną i problematykę wolności religijnej w poszczególnych państwach kolejno przedstawili: w Republice Federalnej Niemiec – prof. Gerhard Robbers z Uniwersytetu w Trewirze, w Republice Węgierskiej – prof. Balázs Schanda z Katolickiego Uniwersytetu Pétera Pázmányego w Budapeszcie, w Polsce – ks. prof. Józef Krukowski (KUL/UKSW), na Ukrainie – bp prof. Sofron Mudryj, rektor Akademii Iwanofrankowskiej, w Republice Czeskiej – ks. prof. Jiří Tretera z Uniwersytetu Karola w Pradze, w Republice Słowackiej – ks. Pavlo Repko (Preszów), w Republice Białoruskiej – bp dr Antoni Dziamianko, sekretarz Konferencji Biskupów Katolickich Białorusi (Grodno), w Republice Litewskiej – ks. prof. Vytautas S. Vaičiūnas, dziekan Fakultetu Teologicznego Uniwersytetu w Kownie, w Republice Słowenii – Alojz Peterle, b. premier Rządu Republiki Słowenii. Wystąpienia mówców nasuwają stwierdzenie, że generalnie wspólny jest kierunek przemian, zapoczątkowanych w Polsce, a następnie dokonujących się we wschodnich Niemczech w procesie zjednoczenia z Republiką Federalną Niemiec i w pozostałych państwach Europy Środkowo-Wschodniej. Jest to przechodzenie od modelu państwa ateistycznego, opartego na założeniach ideologii komunistycznej, do modelu demokratycznego państwa świeckiego, które każdemu człowiekowi gwarantuje wolność sumienia i religii w wymiarze indywidualnym i wspólnotowym. Natomiast zachodzące różnice są rezultatem charakterystycznych dla każdego z tych państw tradycji kulturowych, dynamiki życia religijnego, ale w dużej mierze także układu sił politycznych i ideologicznych. W ślad za Polską umowy konkordatowe ze Stolicą Apostolską zawarły rządy Węgier, Słowacji i Litwy oraz nowe landy RFN. Nie mają jeszcze takich umów Ukraina i Białoruś, natomiast w Czechach i Słowenii zawarte układy nie zostały dotychczas ratyfikowane.

Ostatnia sesja konferencji poświęcona została obecności religii w procesie integracji państw i narodów Europy Zachodniej i Wschodniej. Referat pt. *Unia Europejska wobec kościołów* wygłosił dr Michael Weninger, doradca przewodniczącego Komisji Europejskiej. Prelegent przypomniał proces tworzenia zjednoczonej Europy, przybliżył najważniejsze przepisy prawa europejskiego dotyczące pozycji Kościołów i prawa do wolności religijnej, w szczególności Deklarację

nr 11 do Traktatu Amsterdamskiego i art. 10 Karty Praw Podstawowych, podkreślił obecność Kościoła przy instytucjach europejskich w tym istnienie Nuncjatury Apostolskiej i Komisji Episkopatów Wspólnoty Europejskiej (COMECE), a następnie przedstawił przepisy projektu traktatu konstytucyjnego Unii Europejskiej. Zdaniem mówcy ważniejsze jest to, że w tekście projektu zakotwiczone zostały wartości chrześcijańskie, za które uznał gwarancje nienaruszalności godności człowieka z art. II – 1, niż brak imienia Boga w preambule. Z kolei ks. prof. Józef Krukowski w swoim referacie *Stanowisko Kościoła wobec projektu traktatu konstytucyjnego UE* podkreślił, że generalnie Stolica Apostolska i episkopaty krajowe odnoszą się z aprobatą do idei zjednoczenia Europy na zasadach demokracji, poszanowania równości i solidarności oraz pluralizmu religijnego i światopoglądowego, ale wobec unijnej polityki legislacyjnej względem religii stawiają pewne postulaty i zastrzeżenia. Dotyczą one uznania religii jako jednego z istotnych źródeł uniwersalnych wartości ludzkich, umieszczenia *invocatio Dei* w tekście przyszłej konstytucji, a także uznania chrześcijańskiego dziedzictwa Europy. Zwrócił uwagę, że w pracach II Konwentu Europejskiego nastąpiła zmiana stanowiska w sprawie poszanowania wolności religijnej w wymiarze instytucjonalnym, w efekcie której przyjęto zasadę, iż UE respektuje i nie narusza statusu prawnego Kościołów i wspólnot religijnych w państwach członkowskich, a uznając ich tożsamość i specyficzny wkład, będzie utrzymywać z nimi otwarty, szczerzy i regularny dialog. Jeżeli zatem traktat konstytucyjny zostanie przyjęty w takiej wersji, to z chwilą gdy Polska stanie się członkiem Unii Europejskiej, ta respektować będzie status prawny Kościoła katolickiego i innych związków wyznaniowych zgodnie z zasadami określonymi w Konstytucji RP z 1997 r. i w konkordacie z 1993 r. Ponadto Unia będzie zdolna zawierać umowy dwustronne, w tym także ze Stolicą Apostolską. Kończąc swoje wystąpienie, ks. prof. Krukowski stwierdził, że postulaty zgłaszane przez Kościół katolicki pod adresem autorów przyszłej konstytucji UE są stopniowo realizowane w drodze przezwyciężania modelu radykalnej świeckości. Wyraził też nadzieję, że w dalszych pracach nad projektem traktatu zostanie uwzględniony także postulat wpisania odniesienia do Boga oraz dziedzictwa chrześcijańskiego Europy.

Zamykając obrady IV Międzynarodowej Konferencji *Kultura i prawo*, bp prof. Andrzej Dzięga, dziekan Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL, zauważył, że wpisuje się ona w proces wielkiej edukacji politycznej współczesnej Europy, kształtującej jedność myślenia i działania. Jednocześnie wyraził niepokój, jaki – jego zdaniem – rodzi opór polityków przed wpływem Kościoła na prace przygotowawcze traktatu konstytucyjnego UE, opór niezrozumiały i nieuzasadniony, jeśli uświadomić sobie, że właśnie w nurcie chrześcijańskim już trwa proces głębokiej integracji europejskiej.

Marta Ordon